

הקשר ו תולדות
השגות ופוסקים ב תולדות
הסוד והקרב וישי
השגות ופוסקים ב תולדות
הקשר ו תולדות

פאר הייט

אם עשה ע"פ הוראת חכם מקרי שנגזר, והיה קשורת, כנה"ג, ודין' (ד) חי, וכלא מליטה, טור, וצ' בידי טימן סו סיב דהנה מיהו בעי, ועס' שבה סי"א: (ה) בשפת, אכל במוריס סתר מיד, ש"ה, ופעמו רכיון דהנהגה: הידי בשל דהנה לא בעי להמחין כבדי שיעשה, מ"א, ונצן בידי טימן קיג ס"ק י' סתבתי בשם דהנהגה דאסור אפלו לחולה עצמו במוריס, ע"ש: שגדל וחולק, מ"א, עץ שם: (ו) להטמיתה, אפלו מבי, וצ' טימן רנו סיב, וחלפת טור, ע"ש, וכתב דאסור ודכריו אינם נכרמים, וכן בספר סולארות גמרא פטור דהי קבלולות חטה, וכתב הר"ן דאסור להעמיד מאכל על-

מלשנה ברורה

שָׁגַג (יד) בְּדִין (טו) או שָׁכַח, כֵּל זֶה בְּכֻלּוֹ שׁוֹגֵג הוּא^(טז): (ז) מֵאֲחֵרִים. הֵנָּה בְּמִקְרָא פְּלִיגִי בַּעֲנֵן שׁוֹגֵג וּמִזִּיד רִבִּי מֵאִיר וְרִבִּי יְהוֹרֵה. וְדַעַת הַשְׁלָח־עֲדָוָה הוּא דַעַת רִבִּי יְהוֹרֵה. שָׁכַח הַסְּכִימָה הַרְרִיף וְהַרְמִבִּים וְהַמְאֻזְמִים. וְהַגְרָא הַסְּכִימָה בְּבִאּוּרֵי לִשְׁתִּית הַתּוֹסְפוֹת וְסִיעָתָם דְּסִסְקוֹ כְּרִבִּי מֵאִיר. דְּבִמְזִיד אֲסוּר בֶּן לֹא בֶּן לֹא־חֵרֶם עַד מִזְצֵא־שָׁכַח. וְכַשִּׁינָה מִתֵּר גַּם לֹא מִיד; וּבִמְקוֹם הַעֲדָרָה^(יז) יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל זֶה בְּשִׁבּוּל בְּשׁוֹמֵר^(יח): **ב** (ח) שָׁכַחָה הַיּוֹם. וְלֹא אֲמִירָן דְּהַבְהִמָּה הִיא מִקְצֵה מִחֲמַת אֲסוּר דְּאִתְקַצְעִי בְּכִיד־הַשְּׁמִשׁוֹת מִחֲמַת אֲסוּר שְׁחִיטָה, שְׁבִאוּתוֹ פֻּעַם לֹא הִנֵּה חוּלָה עֲדָן שִׁיחָה דַּעַתוֹ עֲלֵיהֶּ לִשְׁחִטָּה. דֵּהָ אֲנִי מִקְמָא לֹן כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן דְּלִית לֹו מִקְצֵה אֲלֵא הִיכִי דְרַחֲמֵה בְּנִדִּים. כְּגוֹן עַד שְׁהַרְלִיקוֹ עֲלִיוֹ בְּאוּתוֹ שֶׁכַּח, דְּרַחֲמֵה בְּנִדִּים שְׁלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּאוּתָהּ שֶׁכַּח בֵּין שְׁהַרְלִיק

ר' הנריא וכו'. הטעם, כיון דעקר השחיטה לצורך החולה, (טו) דאי
(י) חי בשבת, (יו) וכלא מליחה, דאסור למלת בשבת, והנחה כצי
לא פרש: (יא) אסור בשבת, אכל במזגא--שבת (יז) מטר מיד ולא
מטר גם בשבת¹³²; (יב) שאין בו סכנה, דגם הוא (יט) ככריא לעונן
לאכל מנה, שמא ירבו בשבילו¹³⁴; (יג) שמא ירבה בשבילו¹³⁵; לת
וא מרבה בפעם אחת¹³⁶ קדם שימן הקדירה על האש; ויש אומרים דמרי
ספרי אהבת-חסד כפרק ו שברנו ראה מהמקמר דהעקר בדעה
אישבת מטר מיד, וטעמו, דכיון דהאינו' יהודי בשל בהמה, לא כצי
[הגר'א]: (טו) מקעוד יום, רוצה לומר, וקנה קדעתו מקעוד יום
במחקר פיוצא כנה שהוא גדל והולך בשבת, (כא) אכל פרי שנגמר
מקד, אכל חולה שנגלה היום, אסור בכל גזי להנח לכריא משום
טל הגדולים בעקרא¹³⁷ שהוא הרב של מטר, ויחא מטר לכריא שנגלה
האור, והמבשל בו חייב¹³⁸, לפיכך המניח פרות או מים על המעור או
דרכן אסור להניח אפלו קדם שהיסק, ובדלקמה, וכל דיני בשול
האור: (יח) ואפלו בחוללת חמה, ואפלו בדעיבר אסור, ואפשר
נה וכו', ואפלו מקעוד יום, דחול הוא דבר המוסיף הקל, במבאר
שם [הרא"ש], ובחדושי רבי גרסיא איג' (נד) הביא בשם הרשב"א
מצטנן לגמר בלילשבת: (כ) בחול, ואפלו אם לא יטמין אלא

שער הציון

[illegible]

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[illegible]

(1) והדולף. וסגרי בקרי שלא נגמר בשולו [ב"י]. אבל נגמר בשולו לא אסרי
 וקמב רש"ל בתשובה סימן סא דקמרי לזלות על גב ויתם במטה דלא בתולף
 חולק עליו, וברישלמי איתא בהדיא דאסרי. כתב הרמב"ם: המבשל בחמץ

באור הלכה

הם כתיבם כלל ט: וראו בדרש שגשגה משה בגין דרבי, שששתה מנסת
ששתה, מבשל וכיצא בו, אבל המוציא קרשית לרשות, שלא נשתה הדבר
מקבוצת ששתה, אם בשוגג, מטר אפילו לו ואפילו בו ביום, ואם בכוונה, אסור אפילו
למחרים עד מוצאי שבת מיד¹³³, ומכל מקום יש להחמיר בכל אסורי יחודה כמו
מבשל, עד כאן לשונו. ודע, הדרגת הלשונות דפסק גרבי יהודה בשוגג
מבשל להטות מוצאי שבת, וזהו בכל הנאכזות, המבשל חמץ ששכח חזין ל
לקטות בו כיום עד מוצאי שבת, אבל בטעם שבת ודאי הדין בחורג, וכלאו הכי
אין יכול להטות לאלתר, שגם שנה למדי, דבשיתם צריך לשקר הנסיעה¹³⁴, כן
איכא בקריא בגמין גיג צמוד ב דעת רבי יהודה, עין שם: * ואפילו בתולדות
הקהל וכו'. עין במשנה בחורג ולשונות על תולדות משה מטר, ובהדושי וכו'
שקביא אינן קצוד דגם על תולדות אור מטר ולשונות, דלא צנע מכינה ודוק
דמטר כין אשך ששך ששך: * וטעם: * חזק הוה מטר, דאמר הטמנה האור אפילו
המנה צלילה כליל צרפה גבינן אסור הטמנה, דאמר הטמנה האור אפילו

בו, אבל גבי בהמה לא דחיה בידים^(ט). וענין עוד בביתי'וסף: (ט) אפסוד לבית בשור בלא שחיטה, ולא שיש קנה שמא יקנה בשבילי' משום דם בעיניו^(י), מה שאין כן דם הקלוע בו ליקא אסור כל זמן שבעיניו לזה בכדי שישעשה. ויטעיקה אם התבטיל יפה בשביל החולה, וזה שאסור מן התורה לבשל עבורו עלי' יישראל, וחישיני' שאם נתי' בשור לחוף הקדרה^(יב), וזהו אסור דאורייתא בשמירה בשבילי' אפלו דרכנו כיון שהוא בפנים אחת. עין בביתי'וסף [מגן אברהם]. וענין הראשונה^(יג): (יד) אסור בשבת. לביא להנות ממנו. (ט) אבל כמו להמתין בכדי שישעשה, וגם לא גזרו קנה משום בשולי' אינטי' יהודים להקצין הפרי בשבת, אפלו הכי אסור, מפני שאין הכנה מועלת כלל בשבילי' ושוב אין גזל והולף. מועלת בו הכנה אף עלי' שהוא מקצה דמחבר^(יד): (טז) שגזל והולף. עין במגן אברהם שפסקה, ודי' מבעוד יום; ובבבאי' הגר"א מצד גס' מן לול' לה: ג (יז) בתולד' בתוך [הקאלינין] לאחר שהסך המסור ונתבשלו שם, (כ) חזב, והגוזרים בסימן זה (כ) שנים גם בדבר שנתבשל עלי' יי' מולדת דלאחר שבת מסר אף למבשל עצמו [חידושי רע"א]: (יט) להטק לעיל בסימן רנו קצין ג. ואסור להטמין בו אפלו מבעוד יום במבא' דמסר להטמין בו מבעוד יום, דכל שהוחם בערב שבת מן המסר

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

בְּכָלֵל שׁוֹנֵג הוּא⁽¹⁸⁾.

(21) ואף על פי שאין דעתו מבעור יום להשתמש עם הבהמה, אין דינה כמוקצה, ובביאור הדבר כתב החזו"א (א"ח סי' מא ס"ק ד), שגר בשעה שדולק אינו עומד לשימוש אחר, ולכן הדלקתו נחשבת כהקצאתו, מה שאין כן בהמה, שיעומדת לאכילה, אלא שבשבת אי אפשר להבינה לאכילה מחמת האיסור שבדבר, ולכך בשצריך לשוחטה לחולה, ומסתלק ממנה האיסור, אין היא נחשבת מוקצה.

ולגבי בהמה בריאה שמתה בשבת, מבואר בשו"ע לקמן (סי' שכו ס"ז) שאינה מוקצה, ובמשנ"ב שם (סי' יז) כתב, שהא"ר והגר"א נסתפקו בדבר, מפני שלא היתה דעתו כלל מערב שבת שהבהמה תמות בשבת ויתננה לכלבים.

[משנ"ב ס"ק י]

וְהַדָּקָה קָצִי מְשֻׁם דָּם קָצִין⁽²²⁾.

(22) ובטעם הדבר שאין ההרחה נחשבת תיקון, כתב לקמן (סי' שכא ס"ק כא) שאין התיקון מעשה בגוף הבשר, והמדיח אינו אלא מעביר את הדם הקיים בעין על גבי הבשר.

[ובטעם הדבר שלא נאסר להדיח את הדם מהבשר משום איסור בורר, ראה פמ"ג א"א ס"ק ה, ובמה שכתבנו לעיל (סי' שח ס"ק קבה)].

[משנ"ב ס"ק יא]

וְצִיָּקָה אִם הַטְּבִיחַ יָפָה בְּשִׁבְלֵי הַחֹלֶה, מְקַר גַּם בְּשִׁבְלֵי⁽²³⁾.

(23) ואף שאפשר לתת לחולה לטעום את התבשיל, ביאר הגר"י קרליץ (חו"ט שני ח"ב פכ"ב ס"ק ב) שמימי מותר לבריא לטעום ממנו, כיון שהטעימה היא לצורך החולה.

ולבלוע מהתבשיל בשעה שטועמו, הסתפק הגר"י קרליץ (שם) אם מותר, שהרי הבליעה אינה נחשבת הנאה כל כך, ושמה אין לאסרה כשטועם לצורך חולה.

[משנ"ב ס"ק יב]

שְׁמָא יָרְבּוּ בְּשִׁבְלֵי⁽²⁴⁾.

(24) ואם בישלו עבור חולה שיש בו סכנה, ולאחר מכן יצא מכלל סכנה, דעת הגר"י איערבך (ששי"כ פ"מ הע' מה) שמסתבר שאסור לו לאכול את המאכל שבישלו עבורו, כיון שמאכל שהתבשל בשבת נחשב כמאכלות אסורות עבור מי שאינו חולה מסוכן.

ולגבי שאר הנאות, כגון נר שהודלק באיסור, הסתפק הגר"י איערבך (שם) שמא לא נאסר לחולה שאין בו סכנה ליהנות מהן, שרק בענייני אכילה החמירו חכמים להחשיב את המאכל כמאכלות אסורות.

[משנ"ב ס"ק יג]

שְׁמָא יָרְבּוּ בְּשִׁבְלֵי⁽²⁵⁾. לִפְנֵי קֶשֶׁר לְחֹף הַתְּנָחָה⁽²⁶⁾ וְכִי, בְּשִׁבְלֵי⁽²⁷⁾ אֶפְלוּ הוּא מְרָבָה בְּפִעִם אֶתְחַבֵּל⁽²⁸⁾.

(25) וכשמבשלים עבור חולה באופן שאין הבישול אסור אלא מדרבק, דעת הגר"י איערבך (ששי"כ פ"ב הע' קצא, ובח"ג שם) שמסתבר שמותר להרבות בקדירה קודם נתינתה על גבי האש, בשביל הבריא, כיון שבישול דרבק עבור חולה נחשב כדבר המותר לגמר, ולכן מותרת גם התוספת.

המשך בעמוד הבא

(18) וכן מי שעשה מלאכה מוסיימת על פי חכם שהורה בטעות שמותר לעשותה, כתב המג"א (ס"ק ג) שנחשב כשוגג.

והאומר מותר, כתב בביה"ל להלן (סי' ד"ה שנמצא) ובשעה"צ לעיל (סי' רנט ס"ק כד) שדינו כשוגג.

ומעשה שבת באונס, כתב הכף החיים (ס"ק כ) בשם בנימין זאב ובנסת הגדולה, שדינו קל מדין שוגג, ואינו נאסר. [וברעת הא"ר שהביא הפמ"ג (א"א ס"ק ג), ראה מה שכתב הרעת תורה (ס"ק א)].

ומעשה שבת במתעסק, כתבו בשו"ת מנחת ברוך (סי' ט סוף ענף ב) ובשו"ת עונג יריט (סי' ב) שדינו כמעשה שבת בשוגג, שאסור ליהנות ממנו בו ביום, שהרי אף בזה שייך לגזור שמה יבוא לעשותו במזיד, וכן דעת הגר"י אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 245).

מאידך, הגר"י איערבך (ששי"כ פ"י הע' מד) צידד, שיש להקל במתעסק יותר מאשר בשוגג, ולכך אין לאסור להשתמש במאכלים הנמצאים במקור שפתחוהו והדליקו את האור שבתוכו (וראה שם טעמים נוספים).

וכן כשהקליטו אדם קודם שאמר 'ברוך המבדיל', כתב הגר"י איערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות א) שמותר ליהנות משמיעת הקלטת, שאף על פי שהמקליט היה מזיד, ועבר על 'לפני עור' כשהבשיל את המדבר, מימי המדבר היה מתעסק, והמכשיל לא עבר אלא על 'לפני עור' של הכשלת מתעסק, ולא נאסר ליהנות ממלאכתו.

ואדם שהדליק את האור בלא כוונה כלל, הסתפק הגר"י קרליץ (חו"ט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א ענ"מ אות ג) אם אסור ליהנות מאור זה, אולם אם לחץ על המתג מתוך הרגל, דעת הגר"י אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח ס"ק קד) שדינו כשוגג.

[משנ"ב ס"ק ז]

וּבְמִקוֹם הַצִּיָּקָה⁽¹⁹⁾ יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל זֶה בְּבִשּׁוֹל בְּשׁוֹנֵג⁽²⁰⁾.

(19) ולענין חמין [ציזלנט], כתב הגר"י איערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות ב) שאין זה נחשב צורך לענין זה, כל שיש לו מאכלים אחרים, וכן דעת הגר"י אלישיב (שם סי' יח ס"ק יז). ולדעת הגר"י קניבסקי והגר"י קרליץ (שם) הכל תלוי לפי הענין והמצב, ועל החכם להכריע בשעת מעשה כפי ראות עיניו.

(20) משמע שאם עבר במזיד, אין להקל בזה אף בשעת הצורך, וכן דעת הגר"י איערבך (ששי"כ פ"סי הע' קסט). אמנם, לגבי אדם שאינו שומר תורה ומצוות שארג בגד בשבת במזיד, וחזר בתשובה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' סב אות ג) שמותר לו עתה ללבוש את הבגד, שמשום תקנת השבים נחשב הדבר כמקום הצורך, ויש להקל בזה. והוסיף, שאף אם היה אסור ליהנות מחלק הבגד שמעשה בשבת, מ"מ כיון שאם יוציא חלק זה יפסד שאר הבגד שנארג בוהתר, יתכן שלא החמירו חכמים לאסור את ההנאה מהבגד.

[משנ"ב ס"ק ח]

אֶבֶל גָּבִי בְּהִקָּה לֹא דִּחְיָה בְּיָדָיו⁽²¹⁾.

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים המשך

(מב), שפסקו ברשב"א (המובא בט"ז שם) שאסור.

ובשונה הלכות (סיח) תירץ, שלא התירו לאכול בישולי נכרי אלא בשנתבשלו עבור חולה שיש בו סכנה, מה שאין כן בחולה שאין בו סכנה שאסור לאכלם, ולקמן (בסי' שכה) מדובר בחולה שאין בו סכנה, וכן יושב הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ). ועוד תירץ השו"ת הלכות (תיקונים להוצאה שניה סיח), ששם מדובר שלא בישלו במיוחד עבור החולה, אלא מביאים לו בישולי עכרים שהתבשלו מקודם.

[משנ"ב סי' טו]

אָל חוֹלָה שֶׁנֶּחְלָה הַיּוֹם, אָסוּר כָּקָל גִּנְיָ לִקְנוֹת לְקָרִיא מְשׁוּם מִקְצָה דְּמִתְקָרֵי.⁽³¹⁾

(31) אמנם, ברמ"א לקמן (סי' שכה סי"ז) ובמשנ"ב שם (סי' נח) משמע שחלב שנחלב והתבשל בשבת על ידי נכרי לצורך תינוק נחשב מוקצה, אף אם היה ידוע מערב שבת שיהיו צריכים לו. ותירץ הגר"שז' איערבך (ששי"כ פ"ב הע' רה, ובחי' ג שם), שכיון שבערב שבת לא היה החלב כלל בעולם, לא מועיל מה שהיתה דעתו עליו, ועוד, שרק בחולה שיש בו סכנה נפקע מהפרי שם מוקצה, כיון שמותר אף לישראל לקצוץ עבורו את הפרי.

[משנ"ב סי' טז]

עֵין בְּמִגְוֵי אֲבָרְהָם שֶׁמִּקְשָׁה, דְּלִבְטֹל הַגְּדוּלִים כְּעֶקֶר.⁽³²⁾

(32) ולקמן (סי' שכ סי' יד) כתב, שכל שלא היה האיסור ניכר מעולם, אלא נתערב מיד כשנולד, הרי הוא בטל אף כאשר הוא דבר שיש לו מתירין, וכדעת הרמ"א (יריד סי' קב ס"ד). [ובחי' רעק"א ב"י ד' שם כתב, שמהח"ס (בבא קמא ס"ט, א ד"ה בל) ומחרין (נדרים נח, א) משמע שאף במקרה כזה האיסור אינו מתבטל].

[ביה"ל ד"ה אחת]

[אם קמדי, אסור אפילו לאתרים עד מוצאי שבת קמדי] וכו', דבשניקם צריך ליקר כמ"ס.⁽³³⁾

(33) וכן כשטלטל ישראל את מפתח דלת בית הכנסת דרך רשות הרבים במיד ופתחו, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' עז) שמסתבר שאסור למתפללים להיכנס לבית הכנסת עד שישובו וינעלוהו, ושוב יפתחו נכרי, מפני שעצם הכניסה לבית הכנסת נחשבת כהנאה.

מאידך, הגר"שז' איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות א, ששי"כ פ"ח הע' רמד) כתב, שמסתבר שמותר להיכנס לתוכו לאחר שנפתח, ואף ליהנות מהחפצים שבתוכו, לפי שלא נעשתה מלאכה בפתיחה עצמה, אלא רק במפתח, ולפיכך לא נאסר אלא ליהנות מהמפתח עצמו, ולהשתמש בו לפתיחת הדלת. וכן דעת הגר"שז' אלישיב (מלכים אמנוך עמ' תקכה) שמסתבר שמותר להיכנס לחדר שפתח נכרי באיסור על ידי כרטיס מגנטי, ואין זה נחשב כהנאה ממלאכת נכרי, מפני שפתיחת הדלת אינה אלא הסרת מונע, ולא הנאה חיובית.

ובטעם הדבר שאסור להשתמש בלפתות הנמצאות בבור שפתח נכרי עבור ישראל בשבת [כמבואר במשנ"ב לקמן (סי' תקיח סי' מה)], כתב הגר"שז' איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה ענף המשך בעמוד הבא

ואם חימם מים לחולה מסוכן על ידי דוד חשמלי [ביה"ל], דעת הגר"שז' איערבך (שם הע' קצג) שאסור לבריא לשתות ממים אלו, שאף על פי שאין המחמם עושה מעשה מיוחד לחמם את המים העודפים על מה שצריך, מ"מ נראה ששייכת כאן הגזירה שמא ירבה בשביל הבריא, שבמקום לחמם בסיר קטן, יחמם בדוד החשמלי.

(26) וכן לתלוש פירות לחולה, לא אסר להלן (סי' טו) משום 'שמא ירבה', אלא רק משום מוקצה, וביאר הגר"שז' איערבך (ששי"כ פ"ב הע' קטו) שהאיסור לתלוש עוקץ עם פירות יותר ממה שצריך לחולה, חמור בעיני האנשים, ואין חשש שמא יעברו עליו.

ואם ביקש מנכרי לחמם מים עבור חולה מסוכן הזקוק לכוס תה, ונמצא על הכירה קומקום המלא במים יותר מכדי צרכו של החולה, כתב הגר"שז' איערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"א עמ' קצו) שאין צורך לשפוך את המים העודפים לפני שהנכרי מודליק את האש תחתיו, אך מ"מ אסור לבריא ליהנות ממים אלו. אכן, כשהנכרי ממלא קומקום ריק, כתב שם שיש להזהירו שלא ימלא יותר מכפי הדרוש לחולה.

(27) ואף שכתב לקמן (סי' שכה סי' לח) שמותר לעשות מלאכה לצורך פיקוח נפש אף כשמתכוון עימה גם למלאכת איסור, ואם כן ראוי היה להתיר גם 'ריבוי בשיעורים', ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' עז) שלא התירה התורה אלא כשמוסיף במחשבתו שתהיה המלאכה גם לצורך מלאכת איסור, שרק 'מלאכת מחשבת' אסרה התורה, אבל לא מחשבה בלבד, אולם ה'מרבבה בשיעורים' הרי הוא מוסיף במלאכה עצמה, ולפיכך אסור הדבר [ועי' שביאר באופן נוסף].

(28) וחולה הצריך לקנות גלולה בשבת, דעת הגר"שז' אלישיב (תורת היולדת פ"ט הע' יז) שמותר לו לקנות קופסת שלימה, מפני שאין זה נחשב כמקח אחר מקניית גלולה אחת, אך הוסיף שלקנות קופסת נוספת אסור, מפני שנחשב הדבר כריבוי בשיעורים של מקח וממכר.

[משנ"ב שם]

דְּהֶעֱקָר בְּדִבְעָה הָרְאשׁוֹנָה.⁽²⁹⁾

(29) ובספרו מחנה ישראל לאנשי הצבא (פ"א אות ב בהגה"ה) כתב, שבמקום הדחק אפשר לסמוך על דעת הסוברים שהעושה כן אינו חייב חטאת.

[משנ"ב סי' יז]

וְגַם לֹא גִזְרוּ בְּהָרְגָה מְשׁוּם בְּשׁוּלֵי אֶתְסִי הַיּוֹדִים.⁽³⁰⁾

(30) אמנם לקמן (סי' שכה סי' סג) כתב, שאם הצורך חולה שאין בו סכנה בשבת למאכל שבושל על ידי נכרי, אינו רשאי לאוכלו אלא בשבת, אבל לא במוצאי שבת, כיון שאפשר לבשל או על ידי ישראל. ותירץ השביתת השבת (מלאכת מבשל סי' יב) שדברי המשנ"ב כאן הם בביאור לשון הרמ"א שכתב שאסור הוא בשבת, ומשמע מדבריו שבמוצאי שבת מותר, וכן מפורש ברמ"א (יריד סי' קיג ס"ז) שמותר הוא במוצאי שבת אפילו לבריא, וכדעת הראיה (המובא בבי' שם) שהתיר באופן זה, אמנם, לקמן כתב המשנ"ב שאסור, מפני שכך הוא סובר לרינא, וכדעת ה"טו (יריד שם סי' טו), הפרי"ח (שם סי' נז) וביאור הגר"א (שם סי' ק

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים המשך

את מה שעשה, שיתכן שלא חייבו חכמים אלא לעקור נטיעה, מפני שקל הדבר לעקרה ולחזור ולנטעה, ואם עבר ולא עקר את הנטיעה, צידד (שם) שלא נאסרו הפירות.

ולמכור את הנטיעה לאחר, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שאם נטעה בשוגג, מסתבר שמותר לו למכרה לאחר, ואין הקונה צריך לעקור אותה, ואף אם נטעה המוכר במזיד, אין אסור לו אלא להריח מדמי המכירה, אבל כשמכר, אין הקונה צריך לעקור.

[משניב ס"ק יז]
[המבשרל בו ס"ק כ"ב].

(35) וברו מים חמים הפתוח בשעה שפועל דוד החימום החשמלי [בבילר] דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי חי' עמ' מ) שמותר לסגור, אף על פי שעל ידי זה יתחממו המים הצוננים שנכנסו לדוד, שכיון שסגירת הברז אינה אלא גרמא לחימום המים, וחימום זה הוא פסיק רישא דלא נחא ליה, האסור רק מדרבנן, ועוד, שבהשאלת הברז פתוח יש הפסד, ולכך יש להקל בגרמא מדרבנן. מאידך, הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה חי' עמ' קצ"ג) כתב שאסור לסגור את הברז, אלא אם כן פתחוהו לצורך חולה שיש בו סכנה, ויתכן שיעצור החולה אחר כך עוד מים חמים.

ואם פתח את הברז בשבת, וכתוצאה מכך המים הצוננים הנכנסים לדוד עלולים להתחמם מהמים החמים בשיעור שהיד סולדת בו, ונזכר בכך מיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מד) שטוב שיסגור את הברז, כדי שלא יתבשלו המים הנוספים.

והמבשרל בתולדה של תולדת האור, כתב האור שמח (פ"ט מהל' שבת ה"ב) שפטור, שעל ידי הדיחוק מהאש נפקע ממנה כח האש, ונחשב חומה של תולדת התולדה, כחום טבעי שאין מקורו מהאש, ודומה הדבר לכח כחו, שאינו כגופו, ולכך אינו אסור אלא מדרבנן. ובשו"ת שבט הלוי (חי' סי' קא ה"ב) כתב שהדימיון לכח כחו תמוה, כיון שלענין ביטול בתולדות האש, אין הנדון אם התבשל המאכל על ידי מעשה האדם או לא, ומכיון שדנים את תולדת האש כאש מחמת כח האש שבה, אין כל חילוק בין תולדה לתולדה של תולדה, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יא אות ב) שדברי האור שמח מחודשים מאד, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני חי' פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות יז).

שלפחות הטמנות בבור נחשבות כמחוסרות מעשה בגופן להבשירן לשימוש, ולכך נחשבת פתיחת הבור כהנאה חיובית מהמאכל, מה שאין כן בבית הכנסת הנעול, שאין הרחיטים שבתוכו נחשבים ככלים שאינם ראויים לשימוש.

ואף לאדם עצמו שהוציא חפץ מרשות לרשות במזיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם ענף ג) שמותר ליהנות מאותו חפץ במוצאי שבת, מפני שלא עשה מעשה בגוף הדבר, והוסיף שכן הדין במי שעבר במזיד ופתח בור שהיה בתוכו מאכל, שמותר המאכל במוצאי שבת אף לפותח עצמו. וראה בבית"ל לקמן סי' שיט ס"א ד"ה הבור, שציין לפמ"ג (א"א שם ס"ק א) שהסתפק בני שברר במזיד בשבת, אם נאסר בהנאה לעולם, וראה ארחות שבת פכ"ה הע' מג.

אמנם, כאשר אין הנאה מהמעשה שנעשה בשבת כלל, כגון שהוציא פירות לרשות הרבים והחזירם למקומם במזיד, כתב בבית"ל לקמן (סי' תה ס"ט ד"ה מ"ט) שמותר ליהנות מהם בשבת בלי פקפוק, והוסיף (שם ד"ה שהחזירם), שאף למוציא הפירות עצמו מותר ליהנות מהם.

ולענין המוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים בפסח שחל בשבת, כתב בבית"ל לקמן (סי' תנ"ד ס"ד ד"ה ולענין) שרשאי לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה, מפני שאין העבירה אלא על האדם שהוציאה, ואילו המצה אינה נחשבת כחפץ שנעשתה בו עבירה.

וכן חפץ שהכין אדם משבת לחול, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת חי' מכתב ג אות ט) שמסתבר שמותר בריעבד להשתמש בו, כיון שעצם ההכנה אינה מלאכה, ואין העבירה אלא במחשבה שחשב בשעת עשיית הפעולה שתהא לצורך החול, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני חי' פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות יז), וביאר, שאין העבירה בחפץ, אלא בהתעסקות האדם עבור ימות החול.

(36) ולאחר שעקר את הנטיעה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' מז אות ה) שמותר לו לחזור ולנטעה, אך אם גדלה קצת בטרם שנעקרה, אסור לעשות כן, מפני שנהנה מהעבירה.

ואם עבר זמן ולא עקר את הנטיעה, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקרה, שיתכן שלא חייבו חכמים לעקור את הנטיעה אלא כשאין בכך הפסד מרובה, מה שאין כן באופן זה, שאם יעקרה לא יוכל לנטעה שוב, וכן אדם שהרכיב או הבריך אילן בשבת, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקור

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

והגרין קרליץ (חוט שני שם), שהואיל ואין המים מתחממים על ידי החמה אלא בצינור אמצעי, הקולט את קרינתו, ולולא זה לא היו המים מתבשלים מחממה, נחשב הדבר כבישול בתולדות חמה. ובשורת מנחת יצחק (חיד סי' מר אות כו) הסתפק בזה.

ולמעשה גם דעת הגרשוני איננו יצחק (שבות יצחק שם, וראה ששיב שם), שבזמננו שהרגילות היא שבכל דור שמש יש מתקן חימום חשמלי, יש לחשוש שמא יבוא להוציא מים מודד השמש גם בזמן שהמכרת החשמלית עובדת, ודאי שגם אופן זה כלול בגזירת חז"ל המוכרת בשו"ע שגזרו על תולדות חמה אטו תולדות האור.

ולפתוח את ברו המים החמים, ולגרום בכך שיכנסו מים צוננים לחד השמש, ויתחממו על ידי המים החמים הנמצאים בו [שכלל הדעות נחשבים כתולדות חמה, או שיתחממו על ידי מערכת הקולטות של החד שמש, שנחלקו הפוסקים בדעה כמובא לעיל], כתב בשורת אור לציון (שם) שמותר, שכיון שאין בישראל זה נעשה אלא בגרמא, שעל ידי שהוציא מים בצד אחד נכנסו מים אחרים בצד האחר, וגרם בישראל בתולדות חמה מותר, מפני שהוא תרי דרבנן במקום שאינו מתכוין.

מאידך, דעת הגרשוני איננו יצחק (שולחן שלמה סי' נד), שאין זה נחשב גרמא, אלא כפעולה בכח ראשון, כיון שמיד בשעת הוצאת המים החמים נכנסים המים הצוננים, ועוד (שבות יצחק שם), שהואיל שכך היא דרך הבישול בדרך שמש, אין זה נחשב בגרמא, וכן דעת הגרשוני אלישיב (שם). וכן כתב בשורת שבת הלוי (חיד סי' צד) שאין להוציא מים מדרור שמש בשבת, אכן, לצורך חולה שאין בו סכנה, דעתו (קובץ מבית לוי חיד עמ' לח) שיש להקל בדבר.

ולגבי פתיחת ברו המים החמים בליל שבת כשאין חיד סולדת בהם, ולמחר יתחממו המים הנכנסים, כתב הגרשוני איננו יצחק (מאור השבת חיד מכתב ט אות א) שאף על פי שמסתבר שגרם בישול בתולדות חמה מותר, וכל שכן שמותר הדבר במים אלו שברור השמש, שהרי לא יתבשל למחר אלא על ידי החמה עצמה, דינו טוב להימנע מפתיחת הברו מפני הרואים.

[משני סי' כב]

אָפּלוּ לָפֶן עַל הַפִּיחַ אוּ הַמְנוּרָה קָם הַסֵּק אָסוּר⁽³⁸⁾.

(38) ואף להעמיד בשבת קדירה חמה על תנור כבי שעתיד להידלק, כתב הגרשוני איננו יצחק (שולחן שלמה סי' טז) שאסור, כיון שניכר שמניחה שם על מנת שיתחמם התבשיל לאחר שיצטנן.

[משני סי' כג]

וְלִצְרֵב אוּתוֹ קִבְּשִׁיל רוּתָהּ בְּכָלִי שְׁנֵי יָשׁ לְהַקְלֵהָ⁽³⁹⁾.

(39) מרבירו משמע שיש מקום להחמיר בזה [וכבר המשיב, ראה מה שכתבו השבות יצחק (בישול פיט אות ז) והאחרות שבת (פי' העי קלא)]. וכתב בשורת מנחת יצחק (חיד סי' קכז אות ד) שכל זה לשיטת השרע, הסובר שבישול אחר בישראל בלח שנגעט לגמרי אסור מהתורה, אך לדעת הרמ"א, שאין בישראל זה אסור אלא מדרבנן, כמבאר להלן (סי' צו-צח), מותר לכתחילה לערב תמצית תה צוננת במים רותחים הנמצאים בכלי שני, אלא אם כן רותחים הם בשיעור שחיד נבית בהם, שבאופן זה יש מקום להחמיר שלא לערות לתוכם כשאנם נמצאים בכלי שלישי, כמבאר להלן (סי' מח) שכלי שני מבשל כשהיד נבית בו. וכתב הגרשוני איננו יצחק (שורת מנחת שלמה חיד סי' לד אות כב), שלסוברים שלדעת הרמ"א אסור בישראל אחר בישראל בלח שנגעט לגמרי אינו אלא חומרא [ראה מה שכתבנו להלן (סי' צט)], אין מסתבר להחמיר בבישול אחר בישראל בכלי שני כשהיד נבית בו.

[משני סי' כד]

עַד שִׁינְיָר בְּשִׁיל⁽⁴⁰⁾.

(40) ובשיעור 'מבושל כל צרכו', ביאר הגרשוני אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ז אות ב) שהוא כשתם אדם אוכל אותו כך שלא בשעת הדחק.

המשך במילואים עמוד 47

[שעני' סי' כד]

עוד קמ"ב, קְתוּלָה חָמָה פֶּסֶר לְקַטְמִין כְּשֶׁקָּם פֶּסֶר שְׁאִינוּ מוֹסִיף קְבִילָה⁽³⁶⁾.
(36) בדי' הרשבי"א שלפנינו לא נזכר דיווח זה, ודבר השעיהי' הם ע"פ הגהות העיקרי' שבשרע מהדורת קמנסברג, שבהערת דברי הרשבי"א כתב 'זהו הדין, אכן, בדפוסים אחרים כתוב 'זהו ליד' (הגרש"ב ולדברת).

[משני סי' כז]

דְּהָיָי קְתוּלָה חָמָה⁽³⁷⁾.

(37) ובטעם הפסוק בבישול בתולדות חמה, כתב רש"י (שבת לו, א) שהוא מפני שאין דרך בישול בכך, ולפי זה, כתב בשורת אגרות משה (ארח חיד סי' נב) שהמבשל מאכל או משקה במיקרוגל בשבת חייב, מפני שהדרך לבשל בו, כיון שאיכות הבישול בו אינה פחותה מאיכות הבישול על גבי האש, וכן כתב בשורת שבת הלוי (חיד סי' סב), וכן דעת הגרשוני אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פי' א אות ד, וראה להלן שהוסיף טעם נוסף).

מאידך, דעת הגרשוני איננו יצחק (שורת מנחת שלמה חיד סי' יב העי' 4, ששיב פי' א העי' קכו), שאף באופן שהדרך לבשל בחמה, אין חייבים על זה, וכונת רש"י היא, שכיון שעיקר דרך הבישול הוא באש, אם כן בישול בחמה אינו נקרא בישול. ולדעתו (ביצחק יקרא לעיל סי' א, וגשמת אברהם חיד עמ' ריט, ושולחן שלמה סי' שכח שול' הגליון סי' נב) בישול במיקרוגל אינו אסור מהתורה, ולכן הורה, שכאשר יש צורך לבשל בשבת עבור חולה מסוכן, עדיף אם אפשר לבשל במיקרוגל.

ובישול מים בימולג חשמלי, באופן שהמגנל החשמלי נוצר על ידי המים, כתב הגרשוני איננו יצחק (שורת מנחת שלמה שם העי' 3) שלדעתו, אין הדבר אסור אלא מדרבנן כיון שאין כאן הבערת אש כלל, אלא שהחומרא אמר לו שמפני שבדרך כלל חורם יוצר אש, נחשב זרם זה כעיבור האש, וכשם שיש חוב חטאת על בישול בתולדות האש, כן יש חוב על בישול בעיבור האש.

ולדעת הגרשוני אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פי' א אות ב עמ' כב, הלכות שבת בשבת חיד פי' חיד 129) כל בישול שנעשה על ידי זרם חשמל נחשב כבישול בתולדות האור, האיל יציאת החשמל היא על ידי אש, ולפיכך, דעתו שבישול במיקרוגל אסור מהתורה. והוסיף, שאף על פי שיש מקום לחלק בין מיקרוגל לתולדות האש, שבישול במיקרוגל לא נעשה על ידי החשמל כי אם על ידי קרינת הגלים, מים במלאכת שבת דאורייתא יש להחמיר.

ולענין בישול באש לאחר בישול בחמה, כתב הפמ"ג (משב"ז סי' ו) שנראה שפסור, ויתכן שאף מותר, מפני שאף על זה נאמר שאין בישול אחר בישול. ולדעת הגרין קרליץ (חוט שני חיד פכ"ז סי' ו) יש להחמיר בזה, ואף לגבי תבשיל יבש שהתבשל במיקרוגל, דעתו להחמיר שלא לבשלו על גבי קדירה הנמצאת על האש, כיון שיתכן שבישול במיקרוגל אינו נחשב אלא כבישול בחמה. וכן צידד בשורת שבת הלוי (חיד סי' סב) להחמיר בזה, מפני שהבישול במיקרוגל אינו פועל כפי שפועל בישראל רגיל, מה שאין כן בישראל בחמה, הפועל כבישול רגיל, והוסיף, שיתכן שאף לדעת הפמ"ג יש להחמיר בזה.

וחימום מים בדרך שמש, כתב הגרשוני איננו יצחק (שולחן שלמה סי' יג) שדינו כבישול בחמה, אף על פי שחימום זה נעשה על ידי הזכוכית המתחממת מחממה, מים אין זה נחשב כבישול בתולדות חמה, מפני שהזכוכית אינה מבשלת את המים אלא רק מרכזת את קרני השמש, וכן כתב בשורת אור לציון (חיד פ"ל תשובה ב) שבישול זה נחשב כבישול בחמה, שאף על פי שהעגורות החמים גורמים לבישול המים, מים אין הם אלא כקדירה המחזיקה את המים בשעה שמתבשלים על גבי האש. והוסיף הגרשוני איננו יצחק (ששיב פי' א העי' קכו), שאף על פי שהדרך בזמננו להפיק חום מכה השמש, מים אין הרגילות להשתמש בחמה גורמת שיאסר חימום זה מהתורה [כמובא בתחלת הערה זו]. מאידך, דעת הגרשוני אלישיב (שבות יצחק דיני חד שמש פי' א אות א)

